

Petras Avižonis - ne tik akių gydytojas

Balandžio 17 d. suka-ko 150 metų, kai gimė šis garbus mūsų kraštiečių. Tą dieną minėjimą surengė Lietuvių kalbos draugijos Pasvalio Petro Būtėno skyrius kartu su Mariaus Katiliškio viešąja biblioteka ir Pasvalio krašto muziejumi. Vyko konferencija „Petras Avižonis - gydytojas, kalbininkas, publicistas, visuomenininkas“.

Pasvaliečiai Petrą Avižonį, ko gero, žino tik kaip akių gydytoją. Taip jį pristato ir prie muziejaus stovintis paminklas, dedikuotas profesorui, medicinos daktarui. Čia pat jo vardu pavadinta gatvė. Turbūt visi žino, kad jis kilęs iš garsios ūkininkų Avižonių šeimos: 1922 m. Petro brolis Juozas įsteigė Pasvalio vidurinę mokyklą ir jai vadovavo, o kitas brolis Antanas sutiko ją įkurti naujame savo name. Žinomu vietovardžiu tapo „Avižonio duobės“, kur dabar yra Smegduobių parkas.

Kalbininkas, knygnešys, visuomenininkas

Konferencijos tikslas buvo Petrą Avižonį visuomenei pristatyti plačiau. Pirmiausia kaip kalbinin-

Konferencijos dalyviai prie Avižonių sodybos Svalios gatvėje.

žindino su mūsų kraštiečio kalbine veikla, parengtomis gramatikomis: „Lietuviška gramatikėle“ (1897) ir „Trumpu lietuviškos gramatikos konspektu“. Pranešėja pabrėžė, kad tada, XIX a. pab., P. Avižonis buvo

žodyno I tomą, talkino K. Būgai, J. Balčikonui, ruošiant „Lietuvių kalbos žodyną“. Pats yra sukūręs apie 250 lietuviškų medicinos terminų. Aktyviai dalyvavo ir rengiant „Lietuviškąją enciklopediją“. Gabeno draudžiamą lietuvišką spaudą iš Tilžės. Rašė straipsnius „Varpui“, „Ūkininkui“, „Vilniaus žinioms“ ir kt. leidiniams, išleido populiarių knygelių.

Rašytojos Žemaitės ir G. Petkevičaitės-Bitės bičiulis

Kita pranešėja – LKD Pasvalio Petro Būtėno skyriaus pirmininkė Regina Grubinskienė – papasakojo apie Petro Avižonio ir rašytojos Žemaitės bičiulystę, jos apsilankymą Pasvalyje pas Avižonius, kitus jos susitikimus su Petru.

P. Avižonis Peterburgo universitete susidraugavo su Povilu Višinskiu, o per jį su Žemaitė. Perraišinėjo jos tekstus, taisė kalbą, platino, skaitė publikai. Abu su Povilu buvo pirmieji jos kūrinių skaitytojai ir kritikai, patarėjai. Pirmąkart su Žemaitė P. Avižonis susitiko 1897 m. vasarą Ušnėnuose, kur rašytoja gyveno. Po to jiedu susirašinėjo. Petrą Žemaitė praminė Avižele, pavadindavo ir Aviža, ir švelniai Petriuku.

1898 m. pradžioje P. Avižonis surengė rašytojos susitikimą su G. Petkevičaitė-Bite, tuomet gyvenusia Joniškėlyje. Žemaitė, iš Ušnėnų per Šiaulius atvažiavusi į Panevėžį, laukė jos turėjusio pasitikti Petro, bet, jo nesulaukus, teko jai pasisamdyti vežiką žydą, kuris už nedidelį mokestį atvežė į Pasvalį. Išvažiavo vėlai vakare ir tik paryčiui pasiekė Avižonio namus (dabar Svalios g. 8). Rašytoja susidraugavo su mama Salomėja Avižoniene, broliu Antanu, kalbėjosi visi iki popiečio, su Petru aptarinėjo atsivežtus kūrinių rankraščius. Popiet (sausio 5 d.) Petras arklio vežimu Žemaitę nuvežė į Joniškėlį, kur rašytoja prabuvo visą savaitę.

Petrui Avižoniui savo kūrinius siųsdavo ir Žemaitė, ir Bitė. Šis joms parašydavęs išsamius atsiliepimus. Žemaitė su mūsų kraštiečiu buvo susitikusi dar ne kartą.

Beje, P. Avižonis buvo pažįstamas ne tik su Gabriele, bet ir su jos tėvu daktaru Leonu Petkevičiumi, pas jį praktikavosi kaip medikas. Petkevičių namuose jis kartu su P. Višinskiu organizuodavo

inteligentijos susibūrimus, čia J. Jablonskis buvo surengęs lietuvių kalbininkų susirinkimą, kuriame dalyvavo ir P. Avižonis.

Nuo Pasvalio - iki Kauno

Visą neilgą (64 metų) kraštiečio gyvenimo kelią apžvelgė Pasvalio krašto muziejaus vyresnioji muziejininkė Bronislava Lapinskaitė. Ji papasakojo ir apie Petro Avižonio senelių, tėvų, brolių ir seserų likimus, šeimos ryšius su knygnešiais.

Vietos, primenančios Avižonių šeimą

Konferencija, vykusi Mariaus Katiliškio viešojoje bibliotekoje, baigėsi ekskursija, kurią vedė muziejininkė B. Lapinskaitė: renginio dalyviai aplankė tėvų sodybą Svalios gatvėje, tėvų kapą senosiose miesto kapinėse, stabtelėjo Sodų gatvėje, kur stovėjo Antano Avižonio sodyba ir kurioje buvo atidaryta vidurinė mokykla (sodyba sovietmečiu nugriauta, pastatytas vaikų darželis

Pranešėja Lionė Lapinskienė pristatė P. Avižonio kalbinę veiklą.

ką, parašiusį dvi lietuvių kalbos gramatikas, dirbusį kartu su Jonu Jablonskiu. Apie tai kalbėjo viešnia iš Panevėžio Lionė Lapinskienė – ji yra Komunikacijos centro „Kalba. Knyga. Kūryba“ vadovė, LKD Panevėžio skyriaus narė. Jos pranešimas „Petras Avižonis – Jono Jablonskio mokinyš ir bendramintis“ ir supa-

nuoširdžiai susirūpinęs mūsų kalbos formavimu ir puoselėjimu („Patekęs į Petrapilio studentų tarpą, dideliai nustebau pamatęs, kad jie, įvairių aukštųjų mokyklų studentai, dar mažiau temoka lietuviškai kalbėti ir rašyti negu Mintaujos gimnazistai“).

P. Avižonis padėjo J. Jablonskiui parengti spaudai Antano Juškos

Ekspozicija Pasvalio krašto muziejuje: pasakoja muziejininkė Bronislava Lapinskaitė.

Konferenciją inicijavo ir vedė Regina Grubinskienė.

Petras Avižonis Pasvalyje baigė rusišką mokyklą, paskui Mintaujos (dabar Jelgava) gimnaziją, studijavo Peterburgo ir Dorpatu (dabar Tartu) universitetuose. Akių ligų gydytoju dirbo Ariogaloje, Žagarėje, Šiauliuose, Kaune. Turėjo profesoriaus laipsnį, dėstė Lietuvos universitete, buvo Medicinos fakulteto dekanas, vėliau universiteto prorektorius, rektorius. Jo rūpesčiu 1930 m. Kaune pastatyta Akių klinika, kuriai jis vadovavo iki 1939 m. Tyrė akių ligas, ypač trachomą. Skelbė mokslinius straipsnius, o 1940 m. išleido didžiausią savo veikalą – pirmąjį vadovėlį lietuvių kalba „Akių ligų vadovas“.

Be to, P. Avižonis įkūrė Lietuvos akių gydytojų draugiją ir jai vadovavo, rengė Lietuvos gydytojų sąjungos įstatus, buvo Vokietijos ir Prancūzijos oftalmologų draugijų narys.

Mirė 1939 m. Kaune. Palaikai buvo kremuoti, ir tik 1984 m. urna palaidota Petrašiūnų kapinėse.

„Žilvitis“), taip pat prie 2003 m. Petrui Avižoniui pastatyto paminklo (skulptorius A. Bosas), užėjo į muziejų, kur apžiūrėjo nedidelę parodėlę (joje – „Akių ligų vadovas“, P. Avižonio portretas (dail. A. Krištopaitis) ir gimtojo namo paveikslas, nutapytas I. Porvanekienės). Čia konferencijos dalyviai dar daugiau sužinojo apie garbius mūsų kraštiečius Avižonius. Prisiminimais dalijosi Antano Avižonio anūkė Rima Avižonytė.

Dar vienas paminklas Petrui Avižoniui stovi prie Pasvalio ligoinės: čia 1995 m., minint profesoriaus 120-ąsias gimimo metines, pastatytas Vytauto Gudonio sukurtas stogastulpis.

Pasvalio krašto muziejus yra parengęs virtualią ekspoziciją, skirtą P. Avižoniui: ją galima peržiūrėti muziejaus tinklalapyje.

Regina GRUBINSKIENĖ
LKD Pasvalio Petro Būtėno
skyriaus pirmininkė
Autorės nuotr.